

A menyét-félék erdőgazdasági jelentősége

Az erdő állati és növényi ellenségei ellen gazdasági intézkedésekkel, technikai módszerekkel és biológiai úton lehet védekezni. Amíg a gazdasági intézkedések terén az erdőművelés, erdőrendezés és erdőhasználat szabályainak betartásával a szükséges védekezés a legtöbb esetben megtörténik, a technikai, vagyis a mechanikai és kémiai módszerek pedig az elszaporodott károsítók ellen majdnem minden esetben alkalmaztatnak, addig a biológiai védekezés, a károsítók természetes ellenségeinek védelme, teljesen figyelmen kívül marad, vagy legjobb esetben csak egyoldalúlag lesz keresztülvéve. Pedig a biológiai védekezést a gazdasággal karöltve az erdőben normális viszonyok között uralkodó életközösség fenntartása, vagy annak mielőbbi helyreállítása érdekében feltétlenül alkalmazni kellene, mert csakis helyes keresztülvitelükkel lehet a károsítók elszaporodását megakadályozni, az erdőket folyton fenyegető veszélyeket elhárítani, erdeinket a káros állatok és növények pusztításától megóvni.

Mint ismeretes, a biológiai védekezés kiterjedhet a hasznos emlősök, madarak, a rabló és élősködő ízeltlábúak védelmére, elszaporodásuk elősegítésére és a fertőző betegségek terjesztésére. Sajnos, hogy a hasznos ízeltlábú állatok és a fertőző betegségek terjesztése terén eddig kielégítő eredményeket még nem értünk el és ezért e tehetetlenségünk ellensúlyozására különös figyelmet kellene fordítani azokra az állatokra, melyeknek hasznos munkáját az erdők megvédése érdekében folytatott állandó küzdelemünkben igénybe lehetne venni.

A hasznos madarak védelméről, megtelepedésük elősegítéséről már sok értékes tanulmány jelent meg, az emlősök közül a rovarvők rendjébe tartozó cickányok, vakondok, sün, továbbá a denevérek rendjébe tartozó honi fajok hasznossága is ismeretes, ellenben a ragadozó emlősök rendjébe tartozó hazai fajok egynémelyikének erdőgazdasági jelentősége szakkönyveinkben kellő méltatás-

ban még nem részesült és erre való tekintettel úgy vélem, szolgálatot teszek szaktársaimnak, ha e rövid cikkem keretében a ragadozó emlősök rendjébe tartozó menyétfélék erdő- és mezőgazdasági jelentőségét ismertetem ama irodalmi adatok alapján, melyeket az aláb felsorolt könyvekben és folyóiratokban találtam.

A kicsiny, vagy legfőljebb közép nagyságú fajokat magában foglaló menyétféléket, mint általában a ragadozó emlősökhöz tartozó összes fajokat, a karmos ujjak és kiálló nagy szemfogak jellemzik. Aránylag rövid lábaik öt ujjúak. A karmok nem húzhatók vissza. Csontvázuk arányos. Kulcsontjuk nincs. Zápfoaik száma a fajok szerint 4-5—5-6 között változik, az összes fogak száma 34 vagy 38. Végbélnyílásuk közelében bűzös anyagot kiválasztó mirigyek vannak. Szagló-, látó- és hallószerveik a legfejlettebbek.

Legnagyobb részük éjjeli állat. A síkságtól a magashegységig, erdőben, mezőn tartózkodnak, sőt az emberek lakhelyeinek közelébe is húzódnak. Egyes fajok a földbeásott lyukakban, üregekben, mások odvas fában, mókus- vagy madárfészkekben tanyáznak.

Táplálékuk változatos. Kisebb emlősöket, madarakat és ezek tojásait, kételtűeket, halakat, rovarokat, sőt egyesek gyümölcsöt is fogyasztanak. Kivétel nélkül vérszomjas ragadozók és alkalomadtán sokkal több állatot ölnek meg, mint amennyi éhségük csillapítására szükséges. Rablásvágyuk és vérszomjuk folytán a vad-, halgazdaságban, tyúkolban és galambducban néha ugyan nagy károkat okoznak, de mivel főleg káros rágcsalók igen szorgalmas pusztítása folytán hasznosságuk károsságukat jóval felülmulja, az erdő- és mezőgazdaságnak leghasznosabb állatai közé tartoznak.

A menyétfélék családjának hazai fajait négy nembe sorozzák, melyek az alább ismertetett jellegek által különíthetők el:

1. A test hosszának felén túlérő fark lapított, a vége felé hegyesedő. Az ujjak között a karmok tövéig úszóhártya van..... Nem: Vidrák. Lutra. Hazánkban egy faja, a közönséges vidra (*Lutra lutra* L.) él.

A fark a test hosszának felét nem éri el, hengeres. Az ujjak között úszóhártya nincs, vagy az úszóhártya csak az ujjak közepéig érő..... 2.

2. A fark a testhosszának körülbelül negyedrésze. A test zömök, az arc orr ormányszerűleg megnyúlt. Az ujjak szabadok. Az elülső láb karmai megnyúltak, gyengén ívesek és tompák..... Nem: Borzok. Meles. Hazánkban egy faj, a közönséges borz (*Meles meles* L.) él.

A fark a testhosszának negyed részén túl ér..... 3.

3. fogak száma 38; a felső fél állkapocsban 5, az alsóban 6 zápfog..... Nem: Nyestek. Martes. A fogak száma 34; a felső fél állkapocsban 4, az alsóban 5 zápfog..... Nem: Menyétek. *Mustella*.

I. Nem: Nyestek. Martes.

Két közép nagyságú fajjal van hazánkban képviselve, melyek egymástól a következő jellegek által különböznek.

A torokfolt sárga, az elülső lábak közé húzódik. A talp egészen szőrös. Testhossza 35—40, a fark 27—30 cm.....Nyuszt. Martes martes L. A torokfolt fehér, az elülső lábakra húzódik. A talp nem egészen szőrös. Testhossz 30—35, a fark 24—26 cm.....Nyest. Martes foina. Erxl.

A nyuszt. (Martes martes L.)

A nyuszt egyike a legszebb és legfürgébb ragadozóinknak. Prémje felül sötétbarna, pofái és homloka világosbarna, a test oldala és a hasi rész sárgásszínű, lábak és a fark sötétbarna. A torok és a nyakfolt sárga, kerekded, sohasem szétágazó. Ajkán és a szeme alatt serteszőrök vannak. Sűrű tömött bundája kétféle szőrből áll: és pedig a meglehetősen hosszú merev fedőszőrből és a puha, rövid gyajúszőrből. Jellemző rá továbbá még az is, hogy talpai annyira szőrösek, hogy az ujj húszmait alig lehet észrevenni. Fogazatára jellemző, hogy a felső fogsor harmadik előzáfoga a külső oldalon homorú, a belső oldalon pedig egyenes.

A csendet kedveli, ezért tanyáját mindig az emberi zivajtól távol igyekszik felütni. Tartózkodási helye a sűrű, gondozatlan lomb-, vagy fenyőerdő. Szállását faodúban mókus vagy elhagyott ragadozómadár fészkeben üti fel. A nappalt fészken tölti, csak napnyugta után indul vadászatra. Nem háborgatott helyeken nappal is csatangol.

Január végén, február elején párosodik. Kilenc heti vemhesség után 3—4 fiat hoz a világra. Kölykei körülbelül 2 hétig vakok. Néhány hét múlva azonban már követik anyjukat a vadászatra. Fiait nagy ragaszkodással és gyöngédséggel ápolja. Fiatal korban elfogott nyuszt könnyen felnevelhető és megszelídíthető.

A nyuszt főtáplálékát a mókus és pele, tehát a fán élő, erdészetileg káros rágsálók képezik. Amely erdőben a nyuszt megtelepszik, ott mókus nem található. Ezenkívül nagy pusztítója az egreknek és pockoknak. Nagyobb emlősöket csak a legritkább esetekben támad meg. Rovására írható, hogy az erdőben fészkelő hasznos madarakat elfogja és fészkeiket kirabolja. Néha kárt tesz a gyümölcsösökben és méhesekben is. Éhségtől kényszerítve elmerészkedik az emberi lakások közelébe és ha teheti, a baromfiak között nagy pusztítást végez.

De mindezek ellenére is elmondhatjuk, hogy a nyuszt által okozott kárt, jóval felülmúlja az általa hajtott haszon, mert főtáplálékát mégis csak az erdő- és mezőgazdaságilag kártékony rágsálók képezik. Ezt bizonyítani lehet azzal is, hogy egérdús esztendőben nyusztot csapdával fogni nem lehet.

Maderspach Viktor, a „Nimród Vadászujság” 1927. évfolyamá-

ban a 309. oldalon „A nyuszt” c. cikkében azt írja: „Az egérbőség áldásaiban, a rókától eltekintve, talán legnagyobb mértékben a nyest és a nyuszt részesül. Egérdús esztendőkből kizárólag csak puskával lehet a nyusztot elejteni. A csapdánál hiába próbálkoztam, mert az egérhússal jóllakott, sőt meghízott nyuszt minden csalétket megvet. Ha egérbőség van, akkor a frissen elejtett húrosmadarat is megveti. Úgy látszik a saját, elevenen fogott zsákmánya jobban ízlik neki. Bélsarában egérszöröknél alig lehet egyebet találni.”

Ugyancsak a „Nimród Vadászujság” 1927. évfolyamának a 408. oldalán Maderspach Viktor „A nyuszt sovány éve” c. cikkében következőképpen nyilatkozik a nyusztokról: „A nyusztvadászaton szerzett tapasztalataim arra engednek következtetni, hogy egérdús években, amikor a nyuszt állandóan jól van lakva, éjjeli vadászatainak fáradságait nappal egy odvas fa belsejében aludva pihenni ki. Amikor azonban táplálékhiány, vagy más kedvezőtlen körülmények az egreket majdnem teljesen kipusztítják és alig marad egypár példány életben, mely a faj fenntartásáról gondoskodik, akkor télen ez az értékes bundájú ragadozó is teljesen megváltoztatja életmódját és szokásait.

Hogy a nyuszt ilyenkor miből táplálkozik, arra nézve csakis a bélsár tüzetes megvizsgálása ad felvilágosítást. Még az egérben szegény években is a szürke egércsörpamacsok arról tanuskodnak, hogy a nyuszt ezt a kis rágcslót akkor is meg tudja keríteni, ha a legritkább állatok közé tartozik. A hosszú fekete mókusször sem ritka. De bélsarában azonkívül békacsontokat is találtam. Ezért gyakran lehet tapasztalni, hogy a nyomok az erdei patakok mentén vezetnek és azt mutatják, hogy a nyuszt valamit a vízből halászott ki. Valószínűleg ilyenkor fog meg egyet-egyet azokból az apró kétélűekből, melyek télen a kövek alatt dermedt állapotban várják be a melegebb napok eljövetelét. Igen ritkán találtam azonban tollakat és más olyan madármaradványokat, melyek arra engedtek volna következtetni, hogy egy-egy madárkát is elfogyasztott. A galagonya és csipkerózsza bogyója azonban szemmel láthatólag egészíti ki az étlapját és ezért úgylátszik, hogy a növényi táplálékot sem bírja teljesen nélkülözni.”

A „Nimród Vadászujság” 1928. évfolyamának 334. oldalán Veress Gábor „A nyusztokról” írt cikkében a következőket mondja: „Köztudomású, hogy a mókusnak halálos ellensége és pedig nem „elvi ellentétet”-ből kifolyóan, hanem mivel módfelett kedveli a mókuspescsenyét. De hasonló sors vár az erdő kisebb rágcsló népségére is s a mogyorón felhízott pele húsa is inycen falatja nyusztéknak.”

Majd Veress Gábor megemlíti, hogy Trencsén megye déli részén, ahol addig nem tanyázott a nyuszt, a háború utáni években hirtelen szaporodni kezdett. A nyusztoknak ezen váratlan megjelené-

sével kapcsolatosan - Veress Gábor, mint vadász, a következőket mondja: „Felvetődött akkor a kérdés, hogy nyereség-e ez a gyarapodás a vadászterületnek, avagy kárt jelentenek vadászati szempontból a megtelepült nyusztok? A vélemények megoszlottak. Magam, mint az állatok lelkes barátja s az állatvilágban tapasztalható demokratizmus híve, nem vettem rossz néven a nyusztok betelepítését, sőt igen örültem ennek. Még mint vadász sem aggodalmaskodtam, mert hiszen a csendes nagy erdőség lakója, ahol a kis vadat — mert ott nincs — nem veszélyeztetheti. A rengeteg rágcsló elpusztításával az erdőnek mindenestre csak hasznára vált. Ha a mezőség közelében, avagy a kisvad csendeseiben élne, kiszámíthatatlan kárt tudna okozni. Ezen veszélytől azonban megóv a nyuszt csend utáni vágya, az emberi zajtól való irtózása, ami a hátrább fekvő öreg erdőbe utalja.”

A fent elmondottakból kitűnik, hogy a nyuszt még vadászatiilag sem káros, erdőgazdasági szempontból pedig egyenesen a hasznos állatok közé sorozandó. A nyusztot leginkább értékes prémjéért üldözik, pedig jogosan számíthatna az emberek védelmére.

A nyest. (Martes foina Erxl.)

A nyest alakra és színezetre nagyon hasonlít a nyusztéhoz, de annál valamivel kisebb. A nyest főismertető jele az, hogy a fehér torokfolt a mellső lábak belső oldalára húzódik (szétágazó), a talp nem egészen szőrös és a felső fogsor harmadik előzáfogának külső és belső oldala domború.

Sokkal gyakoribb, mint a nyuszt. Tanyáját rendszerint az emberlakások közelében üti fel. Legszívesebben falvakban és városokban tartózkodik. Búvóhelyül magányosan álló istállókat, csűröket, elhagyott épületeket, kő-, vagy farakásokat szemel ki. De előfordul az erdőn, mezőn is. Előbbi helyen odvas fában tartózkodik, az utóbbin kitágított ürgelyukakban húzódik meg.

Életmódja is nagyjában megegyezik a nyusztéval. Február végén párosodik. Párosodás után kilenc hétre 3—5 kölyket hoz a világra, melyek két hétig vakok. Körülbelül négy hónapos korukban kezdenek anyjuk vezetésével vadászni. Fogságban könnyen megszeliidíthető és eltartható, még idősebb korban is. Tápláléka is majdnem megegyezik a nyusztéval. Erdőben és mezőn a mókus, pele-, egér- és pocokfélék, továbbá az ürge és hörcsög szorgalmas pusztítója. Ezenkívül megfogja a kétéltűeket és hüllőket. A gyümölcsöt is nagyon szereti. A hasznos madarak és azok tojásainak pusztításával kárt okoz.

Tekintettel arra, hogy tanyáját inkább az emberi lakások közelében szereti felütni, a nyusztnál sokkal kártékonyabb, mert több alkalma van az embert érzékenyen megkárosítani. Ha valamely tyúkólba, vagy galambdúcba behatolhat, mindent leöl. A megölt állatok-

nak a vérét szívja ki és legfeljebb csak az agyvelejükét eszi meg. Esetleg egy, vagy két darab nyakat és fejet visz el. Ebből lehet a nyest munkáját a többi fajrokonáétól megkülönböztetni. Értékes prémjéért és vérszomja miatt kíméletlenül üldözik. Mivel azonban kárt csak az emberi lakások közelében okoz, ahol a baromfiak és a mesterséges fácánoók védelméről megfelelően lehetne gondoskodni, erdőn, mezőn pedig a nyusztéhoz hasonló tápláléka miatt a gazdának hasznos szolgálatokat tesz, azért egy kis kíméletet érdemelne.

II. Nem. Menyétek. *Mustela*.

Ebbe a nembe közép- és kistermetű ragadozók tartoznak.

1. A hasi oldal barna.....2. A hasi oldal fehér vagy sárgás.....4.

2. A hát színe világosabb a has színénél, az ujjak szabaddok.....3. A hát színe egyenlő a has színével. Az ujjak közepéig úszóhártya van. A fejen csak az ajkak fehérek. Testhossza 30—35, a fark 14—16 cm.....Európai nyérc. *Mustela lutreola*. L.

3. A hát színe gesztenyebarna. A szem mögötti rész és a száj környéke sárgás, vagy fehér. Testhossza 25—29, a fark 14—16 cm.Közönséges görény. *Mustela putorius*. L. A hát színe szalmasárga. Az arccor fehéressárga. A szem környéke barnásfekete. A testhossza 25—28, a fark 14—16 cm.

Magyar mezei görény. *Mustela Eversmanni hungarica* Éhik.

4. A fark vége fekete. Testhossza 20—25, a fark 8—10 cm.Hermelin. *Mustela erminea*. L. A fark vége nem fekete. Testhossza 15—20, a fark 4—8 cm.....Közönséges menyét. *Mustela nivalis* L.

A közönséges görény. (*Mustela putorius* L.)

A görénynek értékes bundája és kártékony híre örökös ellenségevé tette az embert. Pedig ez a ragadozónk is méltán számíthatna védelemre.

Színe alul sötétbarna, felül világosabb gesztenyebarna. Szeme felett és szája körül fehér, vagy sárgásfehér.

Tanyája helyének megválasztásában nem válogatós. Mindenütt megtelepszik, ahol zsákmányra kilátása van. Nyáron inkább mezőn, erdőn tartózkodik, ahol ürge-, hörcsöglyukakban, odvasfákban húzódik meg. Csak szükség esetén készít magának földalatti lakást. Télen az emberi lakások közelébe húzódik, ahol farakások közt, szénapadláson, elhagyott épületekben, szóval lehetőleg védett helyeken keres magának menedéket. Nappalt rendszeren szállásán tölti. Csak éhség, vagy egyéb okok kényszerítik arra, hogy nappal is vadásson.

Márciusban párosodik. Párosodás után két hónapra 3—6 fiat kölykedzik, melyeket nagy szeretettel ápol és bátran védelmez. Az

újszülött görények 14 napig vakok, 3—4 hónapos korukban már önállóan vadásznak.

Farktó alatti mirigye rendkívül áthatószagú, bűzös anyagot választ ki. A menyétfélék közül egyedül a görénynek van meg az a tulajdonsága, hogy éléskamrát rendez be magának.

Táplálékát főleg az egér- és pocokfélék, továbbá ürge, hörcsög, vakond és sün képezik. Ezenkívül, ha hozzáférhet, a házi szárnyasokat, a földön fészkelő madarakat és ezek tojásait is pusztítja. Szívesen fogyasztja a hüllőket és kételtűeket. Lentz kísérletei szerint még a mérgeskígyók harapása sem ártalmas neki. Végül megeszi még a gyümölcsöt és mézet is. Egyedül rovására írható a háziszárnyasok, a földön fészkelő madarak és azok tojásainak pusztítása. De ezt a kárt jóval felülmúlja a görény által hajtott haszon.

Bréhms (új kiadás) „Az állatok világa” c. mű 4. kötet, 393. oldalán a következőket olvashatjuk a görényről: „Télen behúzódik a falvakba és városokba, ahol a házimacska s a nyest birodalmába tör. Itt azután alkalmilag a baromfiólakba, galambdúckba, tengerinyul istállóba is ellátogat, ahol az ember nem nagy örömeire olytén tevékenységet fejt ki, aminőben fajrokonai legfőljebb csak versenyezhetnek vele, de őt felül nem mulhatják. Másrésztől azonban hasznót is hajt, és hogyha a gazda jól meg tudja óvni baromfiát, galambjait, egészen meg lehet elégedve vendégével. Mert a görény töméntelen egeret és patkányt fal fel, a lakás közelében minden kígyót kiírt, s mindezért semmi mást nem kíván viszonzásul, csupán csak egy meleg vackot a szénapajta legsötétebb zugában. Vannak vidékek, ahol egyenesen nagy a becsülete a görénynek. Másutt viszont gyűlölik. Az előbbi helyeken a gazdák még bizonyos fokú védelemben is részesítik.”

Veress Gábor a „Nimródi Vadászujság” 1928. évfolyamának 305. oldalán „A görényről” c. tanulmányában így nyilatkozik róla: „Lakóhely megválasztásánál a görénynek nincsenek különös igényei. Éppen nagy alkalmazkodó képessége folytán mindenütt otthon van, ahol táplálékát megtalálja. A nagyvárosi szennyvízcsatorna patkányainak épúgy réme, miként a falusi gazdaság baromfiudvarának, a mező egereit épúgy pusztítja, miként az erdő apró rágcshalóit. Kirabolja a fészkeket, felfalja az abban talált apróságokat s nagy mester a tojás kiívásában. De a hüllők, halak sincsenek tőle biztonságban, mert szereti a békapecsenyét s a halért szívesen nedvesíti be szép bundáját, utánabukva a vízbe. Csak természetes, hogy az erdő, mező kisvadja sem tabu számára s a kisnyúl éppen úgy ott szerepel étlapján, miként a fogolytojás, vagy a fogolypecsenye. Tagadhatatlan azonban, hogy főként és elsősorban, mégis a káros rágcshalók: egér, pocok, patkány, ürge, hörcsög képezik táplálékát.....
.....Mérlegre helyezve a görény által okozott hasznót és kárt, fel-

tételnül a hasznót tartalmazó serpenyő bizonyul súlyosabbnak. Éppen a legkárosabb rágcslók képezvén főtáplálékát, rengeteg egeret, pockot, patkányt elpusztít, miáltal kiszámíthatatlan hasznót hajt a gazdának. Ezen haszon mellett elenyésző ama kár, melyet az emberi lakások közelében élő görény, — bár ez is rengeteg rágcslót elfogyaszt — baromfiudvarban okoz, feltéve, hogy hozzáférhet az aprójószághoz.”

Veress Gábor megemlíti még a következő esetet is: Egy gazdaságot annyira elárasztottak a vándorpatkányok, hogy a legradikálisabb eszközökkel sem tudtak a szaporodásuknak végetvetni. Minden erőlködés hiába való volt, míg végre két odatelepedett görény végetvetett a patkányveszedelemnek. Amit az ember csapdával, mérgezéssel, foxterrierrel elérni nem tudott, elvégezte a két görény. Hat hét elmúltával nyomát sem lehetett találni a patkányoknak. A patkányok eltűnésével a görények is továbbvonultak.

Gazdasági szempontból ítélve a görény tevékenységét, föltétlenül a hasznos ragadozók közé sorozandó. Erdő-, de különösen a mezőgazdák részéről egyenesen kímélni kellene. Még vadász szemmel nézve is, a görény irtása egyedül csakis a mesterséges fánosok közelében jogos.

„Ezzel szemben, azonban — írja Veress a fent említett cikkében — teljesen indokolatlan a gazda álláspontja, mikor tűzzel-vassal pusztítja, mert reánézve feltétlenül sokkal több hasznót hajt, mint kárt jelent. Érdekes, hogy míg a rókának megvan a maga pártfogó tábor a gazdaközönség körében, a görény legkevésbé kérkedhet mentorokkal. Pedig ugyancsak megérdemelné a gazda pártfogását, mert megszolgálta érette s az itt-ott elcsent baromfi árát búsán megtéríti a termés ama részével, amit az általa elpusztított rágcslók elől ment át a gazda zsebébe.”

A görénynek a kutyán, amely veleszületett hajlandóságánál és az emberen kívül, aki értékes bundájáért és téves előítéletből kifolyólag üldözi, más ellensége nincsen. Pedig teljesen jogtalanul jár el az a gazda, aki a görényt üldözi, ahelyett, hogy jobban vigyázna apró jószágaira, mert így saját magát fosztja meg hasznos segítőtárstól.

(Folytatjuk)